

SEE 2080 (2024)

अनिवार्य नेपाली

समय : ३ घण्टा

पूर्णाङ्क : ७५

दिइएका निर्देशनका आधारमा आफ्नै शैलीमा सिर्जनात्मक उत्तर दिनुहोस् :

१. तल समूह 'क' मा दिइएका शब्दको अर्थ समूह 'ख' बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'

हेक्का

फसाद

विलक्षण

अजस्र

समूह 'ख'

अथाह

उत्प्रेरित

आचरण

भमेला

सम्भना

असाधारण

२

२. दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :
- हरेक गुरुका निम्ति शिष्य सवैभन्दा प्यारो हुन्छ । विद्यार्थीको भविष्य कसरी उज्ज्वल पार्न सकिन्छ भनेर उनीहरू प्रातकालदेखि सायङ्कालसम्म हार नमानी खटियामा बसेर परिश्रम गरिरहेका हुन्छन् ।

(क) 'विद्यार्थी'को पर्यायवाची शब्द हो ।

(ख) 'प्रातकाल'को विपरीतार्थी शब्द हो ।

(ग) अनेकार्थी शब्द हो ।

(घ) 'खाट'को लघुतावाची शब्द हो ।

२

३. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

२

विश्वास आँगनको छेउमा बसेर लटरम्म फलेका सुन्तला हेर्दै थिए । त्यही बेला चुच्चे ढुङ्गो उही ढुङ्गो भन्ने सोच भएको जुरेली चरी आइपुग्यो । गुँडमा रहेका बचेराहरू च्याँच्याँ गर्दै कराए । अरूको लाख आमाको काख भने भैं आमाको न्यायो पखेटाभित्र छिरेपछि भुसुक्क निदाए । यो दृश्यले उसको मनमा ढकमक्क फूल फुल्यो ।

४. (क) दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छान्नी लेख्नुहोस् :

१

(अ) (i) वेचविखन (ii) वेचविखन (iii) वेचविखन (iv) वेचविखन
(आ) (i) प्रकाशपुञ्ज (ii) प्रकाशपुंज (iii) प्रकाशपुङ्ज (iv) प्रकाशपुञ्ज

(ख) दिइएको वाक्यलाई शुद्ध पारी लेख्नुहोस् :

२

आज दिदि भाइबहिनी सँग घर आउनुभयो । उहाँले बूवालाई आँप अनार र स्याउ दिनुभयो ।

५. दिइएको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : ३
वीर व्यक्ति वीर नै हुन्छ । ऊ खेलमा मात्र होइन पढाइमा र साथीहरूसँग पनि बाह !
भन्न सकिने व्यवहार गरेर प्रिय बनेको हुन्छ ।
६. दिइएको प्रश्नका उत्तर दिनुहोस् : २×२=४
(क) दिइएको अनुच्छेदबाट दुईओटा उपसर्ग र दुईओटा प्रत्यय लागेर बनेका शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :
निराश मनले होइन, उत्साहका साथ गाउँलेले तत्कालीन परिस्थितिको अवलोकन गरे । उनीहरूले नेपालको राष्ट्रिय गरिमा उचाइमा पुऱ्याउने आफ्नो इच्छा व्यक्त गरे ।
(ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस्, एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउनुहोस् र द्वित्व भएर बनेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :
चौवाटोमा वसेर गफसफ गरेरै दिन कटाउने र कसैको सरसल्लाह नसुन्ने हाम्रा ठुलो दाइ पनि आज भोलि घर घरका दैलामा पुगेर छरछिमेकीलाई कसैको कृपापात्र नबनी कामकाजमा लाग्न प्रेरणा दिइरहेका छन् ।
७. दिइएको अनुच्छेदलाई पूर्ण भविष्यत्कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् : २
हामी शिवपुरी क्षेत्रमा वनभोज जाँदै थियौं । सबै साथीहरू रमाइलो गर्दै थिए । कोही नाच्दै थिए । म खाना पकाउँदै थिएँ ।
८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २
(क) आजार्थक भावका फरक फरक क्रियापदको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नी बहिनीलाई सकारात्मक सल्लाह प्रदान गर्नुहोस् ।
(ख) दिइएका वाक्यलाई स्त्रीलिङ्गमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :
शिक्षकले व्याकरण पढाउनुभयो । छात्रहरू पछाडि वसेर गफ गर्दै थिए । त्यसै बेला एक जना छात्र चिच्यायो । उसले आफूलाई नियन्त्रण गर्न सकेन ।
९. कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् : ४
(क) एक हप्ता पढेपछि म घर फर्कन्छु । (वाक्य विश्लेषण)
(ख) रामले रावण मारे । (कर्मवाच्य)
(ग) सरोज हिमाल चढ्नेछ । (प्रेरणार्थक)
(घ) कृष्णले आफू घर जाने कुरा बतायो । (प्रत्यक्ष कथन)
१०. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : ४
एक हप्तापछि शान्तमायाले काम गर्न थालिन् । उनले काम गर्ने घर सेवानिवृत्त डाक्टर दम्पतीको थियो । घरमा दम्पती मात्रै थिए । दुई भाइ छोरा देशवाहिर गएका थिए । फराकिलो कम्पाउन्ड र वगैँचा । साढे दुईतले घर । ती दम्पतीलाई घर व्यवस्थापनमा सकस थियो । वगैँचामा चल्ने मिहिनेती हातको खाँचो थियो । भान्सा, बाथरुममा, कौसीमा जताततै चल्ने छरिता पैतालाको आवश्यकता थियो । समग्रमा इमानदारिताका

साथ काम गरिदिने कामदारको आवश्यकता थियो । हाम्रो अफिसमा दम्पती नै आएका थिए । उनीहरूले महिला कामदारलाई प्राथमिकता दिएका थिए । शन्तमायाको व्यक्तिगत विवरण हेरेर उनीहरू खुसी भएका थिए । शन्तमायाले विहान सात बजेदेखि साँझ पाँच बजेसम्म त्यही घरमा काम गर्न थालेकी थिइन् । उनी पनि डाक्टर दम्पतीले उपलब्ध गराएको पारिश्रमिकमा खुसी थिइन् ।

प्रश्नहरू :

- (क) 'एक हप्तापछि शन्तमायाले काम गर्न थालिन् ।' यस वाक्यलाई श्रृङ्खला बढाउनुहोस् ।
- (ख) रेखाङ्कित 'भान्छामा' शब्दको कारक र विभक्ति पहिचान गर्नुहोस् ।
- (ग) 'उनीहरूले महिला कामदारलाई प्राथमिकता दिएका थिए ।' यस वाक्यमा रहेको उद्देश्य र विधेय पहिचान गरी लेख्नुहोस् ।
- (घ) 'उनीहरू शन्तमायाको व्यक्तिगत विवरण हेरेर खुसी भए ।' यस वाक्यलाई संयुक्त वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् ।

११. दिइएको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

४

हिमाली प्रदेशमा विषम हावापानी, कठिन भौगोलिक अवस्था र पूर्वाधारको कमीको कारण जनसङ्ख्या पातलो छ । त्यसमा पनि सुविधाको खोजीमा त्यहाँबाट अन्यत्र बसाइँसराइ गर्नाले त्यहाँको जनसङ्ख्या घट्दो क्रममा छ । त्यहाँ जनशक्ति अभावका कारण आर्थिक गतिविधिले गति लिन सकेको छैन । हिमाली प्रदेशमा छरिएको र पातलो बस्तीका कारण पूर्वाधार विकास खर्चिलो हुन्छ । पहाडी प्रदेशमा पनि कठिन भूवर्ण, उत्पादकत्वमा कमी, जनशक्ति पलायनका कारण विकासले गति लिन नसकेको, कमजोर भूवर्णका कारणले सडकलगायतका पूर्वाधारहरू छिटो छिटो विग्रने, मर्मत सम्भारमा अत्यधिक खर्च हुने, पहाडबाट तराई र सहरतर्फ बसाइँसराइ तीव्र रूपमा भएकाले खेतवारीहरू बाँझो हुन थालेका र एकल परिवारको संरचना वृद्धि भएकाले जमिनहरू टुक्रिन थालेका छन् । युवा र सक्रिय जनशक्ति गाउँबाट बाहिरिने क्रम बढेकाले आश्रित जनसङ्ख्याको बहुलता बढ्न थालेको छ । तराईमा हिमाली र पहाडी क्षेत्रबाट बसाइँसराइ गरी आउने दर तीव्र रहेकाले जनसङ्ख्या वृद्धि पनि तीव्र छ । यसले बस्ती व्यवस्थापन पर्यावरण संरक्षण र रोजगारीमा चुनौतीहरू थपिएका छन् ।

प्रश्नहरू :

- (क) हिमाली प्रदेशमा जनसङ्ख्या किन पातलो छ ?
- (ख) हिमाली प्रदेशमा आर्थिक गतिविधिले गति लिन नसक्नुको कारण के हो ?
- (ग) आश्रित जनसङ्ख्याको वृद्धि कसरी हुँदै गएको छ ?
- (घ) बसाइँसराइ गरी आउनाले केकस्ता चुनौती बढ्दै छन् ?

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४

(क) दिइएका बुँदाका आधारमा जीवनी तयार पारी शीर्षकसमेत दिनुहोस् :

नाम	: नारायण गोपाल गुरुवाचार्य
जन्म मिति	: वि.सं. १९९६, असोज १८ गते
जन्मस्थान	: किलागल, काठमाडौं
माता/पिता	: रामदेवी गुरुवाचार्य/आशा गोपाल गुरुवाचार्य
प्रवृत्ति	: - बुबा भजन मण्डलीका सदस्य भएकाले घरमा साङ्गीतिक माहौलका कारण सङ्गीतप्रति आकर्षण - प्राथमिक शिक्षासँगै सङ्गीत सिकेका र वि.सं. २०१२ सालदेखि गायन यात्रा सुरु - वि.ए.को अध्ययनपछि भारतबाट शास्त्रीय सङ्गीतमा स्नातकोत्तर गरेका - उत्कृष्ट स्वरका धनी सबैभन्दा सफल र ख्यातिप्राप्त नेपाली गायक - करिब एक सय छत्तिस नेपाली गीत गाएका र स्वर सम्राटको उपाधिद्वारा सम्मानित

सम्मान तथा पुरस्कार: सर्वोत्कृष्ट गायक पुरस्कार (२०२४), सर्वोत्कृष्ट सङ्गीतकार पुरस्कार (२०२३), गोरखा दक्षिणबाहु (चौथो २०३९), इन्द्रराज्य लक्ष्मी पुरस्कार (२०४०), जगदम्बाश्री पुरस्कार, त्रिशक्तिपट्ट तेस्रो (मरणोपरान्त २०४८)

मृत्यु : वि.सं. २०४७ मङ्सिर १९

(ख) छात्रवृत्तिमा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्न विद्यार्थीहरूको सूचीमा आफ्नो नाम छनोट भएको जानकारी पाएपछि मनमा लागेका कुराहरू समेटी मनोवाद तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४

(क) शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ कञ्चनपुरले आयोजना गरेको जिल्ला स्तरीय हाजिरीजवाफ प्रतियोगितामा विद्यालयको तर्फबाट सहभागी पठाइएको जानकारी दिँदै चिठी लेख्नुहोस् ।

(ख) तपाईंको दाइको विवाहमा आफन्तलाई दिइने निमन्त्रणा पत्रको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१४. दिइएको अनुच्छेदबाट चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् :

२

मलाई मेरो देशको शिक्षा सर्वसुलभ रूपमा सूचना प्रविधिको पहुँच पुगोस् भन्ने लाग्छ । मेरो देशमा विज्ञान र प्रविधियुक्त शिक्षाको थप खाँचो छ । विज्ञान र प्रविधियुक्त शिक्षा नपुगेका गाउँ ठाउँमा त्यसको पहुँच सर्वसुलभ हुन जरुरी छ । आजको युग सूचना र प्रविधिको युग हो । शिक्षामा सूचना र प्रविधिले युगान्तकारी परिवर्तन ल्याइदिएको छ । ती परिवर्तनलाई आत्मसात् गर्न सक्ने नागरिक उत्पादनमा जोड दिने शिक्षाको खाँचो छ । आज हामी मोबाइल एप्सबाट गाडी रोक्न, चढ्न र भाडा तिर्न सक्छौं । जहाजको

क्रमशः

टिकट काट्न र तीर्थाटन गर्न रेलको टिकट काट्न सक्यौं । अनलाइन कारोबार गर्न सक्यौं, अनलाइनबाटै वैङ्क खाता खोल्न र घरमै सामान मगाउन सक्यौं । आज जागिरका विज्ञापन अनलाइनबाटै खुल्छन् । व्यापार व्यवसाय अनलाइनबाटै गरिन्छन् ।

१५. दिइएको अनुच्छेदबाट एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् :

३

देवकोटाले जे लेखे र जुन जुन जिम्मेवारी पाए, प्रायः ती सबैमा उनले राष्ट्रको हितमा काम गरेर आफ्नो अब्बलता प्रदर्शन गरे । देवकोटा आफूले हात हालेका हरेक क्षेत्रमा एक असल व्यक्तित्वका रूपमा चिनिए । उनका चेला आज पनि उनी जस्तो शिक्षक र प्राध्यापकसँग तुलनीय व्यक्ति भेट्न नसकेको कुरा गर्छन् । शिक्षामन्त्री हुँदा नेपाली भाषालाई पठनपाठनमा अनिवार्य रूपमा लागु गर्ने गराउने कार्यमा उनकै विशेष पहलकदमी रह्यो । तत्कालीन नेपाल राजकीय प्रजा प्रतिष्ठानको स्थापनामा सक्रिय संलग्न भएर संस्थागत रूपमा साहित्य र संस्कृतिको विकासको ढोका खोल्ने कार्यमा उनको योगदान चिरस्मरणीय रहेकै छ । त्रिभुवन विश्वविद्यालय कहाँ रहने भन्ने स्थान चयन पनि उनीबाटै भयो । उनी एक यस्ता मोती हुन् जसले जुन क्षेत्रलाई स्पर्श गरे त्यस क्षेत्रलाई भन् भन् चम्काइदिए ।

१६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४+४=८

(क) दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

यो मेरो देशको सुदूर पूर्वको गाउँ
यो मेरो देशको सुदूर पश्चिमको गाउँ
छिमेकी अगेनाबाट आगो ओसारेर सुरु हुने यहाँको दिन
गोठमा, वस्तुभाउलाई घाँसपात हालेर केटाकेटी हुन्छ
खेतमा गोरु नारेर तन्नेरी हुन्छ
र वेगलावेगलै मान्छेका ओठहरू भएर
दिनभरि फलाकिरहन्छ
दिनभरि हतारिरहन्छ ।

प्रश्नहरू :

(अ) कवितांशमा कस्तो परिवेशको चित्रण गरिएको छ ?

(आ) कवितांशमा केटाकेटी र तन्नेरीले गर्ने काम के के हुन् ?

(ख) दिइएको जीवनीको अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

मानव वेदनाको जीवन्त चित्रण भएका कला सिर्जनामा पिकासोले आफ्नो सम्पूर्ण जीवन समर्पण गरे । उनले कला मार्फत बन्दुकभन्दा कलम र कुची बलियो हुन्छ भन्ने दसी प्रस्तुत गरे र कलामार्फत युद्धलाई खरो रूपमा व्यङ्ग्य गरे । त्यसैले त नाजीहरूले पिकासोलाई जर्मनीमा चित्र प्रदर्शन गर्न दिएनन् । उनले भिखारी, जेलमा चुनिएका, दुःख पाएका, हेपिएका र सीमान्तकृत मान्छेका साथै गम्भीर मानसिक समस्या भएका व्यक्तिका चित्रसमेत बनाए । उनले महिलाका मार्मिक र प्रेमिल चित्र पनि बनाए । उनी केवल मान्छेको बाहिरी आवरण मात्र कहाँ हो

र, ती व्यक्तिका भित्री वेदना, संवेदना, संवेग, मर्म र सौन्दर्य मूर्त बनेर उनका अमूर्त चित्रभिन्न चित्रित हुन्थे ।

प्रश्नहरू :

(अ) पिकासोले कलालाई कुन रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् ?

(आ) पिकासोका कलाकृतिमा कस्ता कस्ता पक्षहरू समेटिएका छन् ?

१७. 'यस्तो कहिल्यै नहोस्' मनोवादका पात्र शुकमानका ठाउँमा तपाईं हुनुभएको भए के गर्नुहुन्थ्यो ? तर्क दिनुहोस् : ४

१८. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् । ४

(क) सबै पखाइको पछिल्लिर मेरा सयौं सपना पखिरहेछन्, इच्छा र आकाङ्क्षा पखिरहेछन् ।

(ख) कुरुर अजानी पशु हुनाले बोलाएपछि मात्र जान्छ, मानिस चाहिँ जानवान् हुनाले बखतमौका विचार गरेर आफैँ पनि जानुपर्छ ।

१९. कुनै एक प्रश्नको समिक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् : ७

(क) दिइएको कवितांश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

नेपाल बाँचे नेपाली हाम्रो गौरव बाँच्ने छ
नेपाली भाषा संस्कृति कला साहित्य बाँच्ने छ
यसैले आऊ नेपाललाई वलियो बनाऊ
नेपाली हाम्रो श्रम र सिप स्वदेश मै लगाऊ ।

प्रश्न :

(अ) कविले नेपाललाई समुन्नत बनाउन के कस्तो आग्रह गरेका छन् ?
समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् ।

(ख) तलको निबन्धांश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

आयुर्वेद चिकित्साका धेरै सकारात्मक पक्ष हुनाका साथै यसको लोकप्रियता दिनानुदिन बढ्दै गएको हुँदा यसको वर्तमान सुन्दर र भविष्य उज्यालो देखिन्छ । यसमा पञ्चकर्म आयुर्वेदको महत्त्वपूर्ण उपचार प्रक्रिया हो । शरीरको शुद्धीकरण एवम् रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउनका लागि यसको उपयोग गरिन्छ ।

प्रश्न :

(अ) आयुर्वेद चिकित्साको महत्त्व उल्लेख गर्दै यसको लोकप्रियता किन दिनानुदिन बढ्दै गएको छ ? चिकित्सा विज्ञान र आयुर्वेद चिकित्सा पाठका आधारमा विवेचना गर्नुहोस् ।

२०. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् : ७

(क) प्राविधिक शिक्षाको महत्त्व

(ख) नेपालमा पर्यटन व्यवसाय

(ग) राष्ट्रप्रति मेरो कर्तव्य